

Harangszó és haditudósítás

Széljegyzetek elszelelt napokhoz

Valamit a nyitottságról s a tömegről

Kiss Gy. Csabától olvasom: „Vajon lesz-e globális társadalom? Nehezen elképzelhető, bár kétségtelen, hogy a közösségi identitásformáktól eloldott egyén jobb fogyasztó.” S ugyancsak tőle, ugyanitt: a tömegtársadalom újabb reflexei szerint „már nincs múlt és jövő, csak jelen, ahol a posztmodern fölfogásnak megfelelően szétoldódnak az identitások. Az európai identitásnak pedig minden irányban nyitottnak kell lennie, a legfontosabb a Másik iránti nyitottság – olvassuk a bölcs megfontolásokat. A Másik, akikhez képest már nem lényeges, mi kik is vagyunk. Akár le is mondhatunk önmagunk megformálásának igényéről.” Hát igen... Ha nem mondasz le, nem vagy toleráns. Ha lemondasz, van-e értelme tovább? Ahogy Horváth Kristóf, azaz Színész Bob slammer mondta nemrég egy interjúban a PC meg az önfeladás összefüggésében: az embernek nagyon könnyű tömeggé válnia. Egyébként van egy remek kis videója, az *Európa csendes*. Ebben a Nyugati téri forgatagban, a körülötte föl-alá özönlő járókelők között mondja (alakítja!) fennhangon a szövegét, mit sem törődve a tömeggel, amely zavarodottan (kíváncsian, megbotránkozva, szánakozva stb.) néz vissza rá... Mintegy azt példázva, hogy neki már – még? – sikerült kiválnia... (2017. február 15.)

Harangszó és haditudósítás

Rába György 2006-os verseskötetében, a *Földlakóban* olvasom: „Egy harang strázsaszavú nyelve / aki voltam s most is vagyok” (*A körülmények hatalma*). Amire azonnal felkondul bennem a múltból, pályakezdő koromból, vagy ötven évvel ezelőttről *Litánia* című versem „én vagyok a harangnyelve” is. Persze az idős Rába György nem ismerhette ezen fiatalkori opusom, mindössze arról lehet

TÓTH LÁSZLÓ (1949) Budapesten született, Dunaszerdahelyen él. Költő, író, művelődéstörténész. Legutóbbi kötete: *Wittgenstein szóvivője* (versek, 2018).

szó, hogy miként a nyelv sűgött nekem akkor ezzel a képpel, neki is ugyanezt sűgta mindentől függetlenül most. Esetleg az is elképzelhető, hogy mivel *Litá-niám* írása idején jelent meg Rába *Férfihangra* című kötete, amelynek én – más hatások, más vonzások mellett – azonnal a bűvkörébe kerültem, annak érzékelésmódja (is) segítette világ- és énérzékelésem kifejlődését (amely persze az időben szüntelenül változónak bizonyult), s attól kondult meg versem (énem) akkori harangja, s tulajdonképpen csak tőle vettem kölcsön azt a képet, melyet ő most és itt akasztott ki egyedül jogos helyére: kérdéses verse falára.

S a *Földlakó*ban találtam meg erkölcsét vesztett jelenünk lírai kritikáját, egy kiábrándulás (kiábrándultság) térképszerűen pontos rajzát s apokaliptikus vízióját, Rába *Haditudósító* című remeklését. Íme, álljon itt teljes egészében is: „Minden író haditudósító / egy düledékké perzselt városból / küldözgeti bajkiáltó távmondatait / a remény elszenesedett falai közül / emberalakban futkározó fáklyákról / égő otthonok fényénél olvas / kocsihúzója tetemén pihenteti fejét / körötte csoportképeken taposnak / széttépett öröklétet ki rakosgatna össze / jobb híján kordéba csimpaszkodnak a vének / de a kulik már nem veszik föl a hámot / az áhitott pénz értéktelen / minden sarkon ateista imádkozik / föltámadó szél mondja rá az áment / nincs ideje már a megbánásnak / a vágy tegnapi tárgya mára / csitíthatatlan hahotára gerjeszt / elhamvadtak a történetek is / elhomályosultak az erkölcs fogalmai / segédcsapatot indítani fölösleges / ám jöjjön kereső kutya érte nem kár / a kisdedeket régésznek neveljék.” A jövő tehát még mindig hozhat némi reményt, igaz... Ehhez azonban mindenekelőtt az szükségeltetne, hogy újból feléledjen bennünk az elvesz(t)ett (elpusztult? pusztulni hagyott? pusztulóban levő?) erkölcsi világrendünk helyreállításának igénye („a kisdedeket régésznek neveljék”), mert csak az nyújthat némi reményt (s biztos kereteket) az embernek megmaradásához. Áldassanak hát eljövendő régészeink... áldassanak a kisdedek... (2017. október 4.)

Az igazi némaság

Igazából Jung Károly egy még 1994-es opusa szerint (*A kérdésekről; Tiszatáj*) már én is bőven nevezhetném „magába némuló búcsúzó embernek” magam. Aki már azt is sejti, hogy az igazi némaság, a vég azzal kezdődik, amikor már nemcsak a világhoz, hanem magamagához is egyre ritkábban van szava az embernek. (2018. január 17.)

Világteremtés

Kaiser Ottó elküldte új kiállításának meghívóját: január 22-én lesz az I. kerületi városházán, szívesen megnézném, de mivel február 20-áig nehezen jutok már el Budapestre, afféle korai „tárlatnézőként” már ma felmentem a honlapjára... Mit

mondjak? Nincs jobb szó Ottó képeire, mint hogy a csodát műveli fekete-fehérben, színesben, bármely szeletét ragadja meg a világnak, az a képein azon nyomban átemelődik egy másik dimenzióba, oda, ahol a dolgok igazi, szemmel láthatatlan, elmével előre elgondolhatatlan lényege mutatkozik meg. Látás és látomás, utolérhetetlen szakmai tudás, művészi alázat – mindegyik képén ez a három süt át a legélesebben, mindegyikre ez a három nyomja rá a hitel(esség) pecsétjét. Az ember nem is tudja, mi s kik mellett megy el napra nap ezerszám, míg nem jön Kaiser Ottó, s képei által megteremti addig nem létező lényegük. És ez egyaránt érvényes portréira, táj- és városképeire, színházi és eseményfotóira; azt hinné az ember, a világ általa válik azzá, ami. A világteremtés aktusa Kaiser Ottó fotóin még mindig folyamatban van... (2018. január 17.)

Hamisítás

A januári Kortársban néhány egyéb mellett főként Bertók László legújabb, tűhegynyi, szalmaszálla karcolt firkái turbóznak föl (ahogy mai napság oly gyakran hallani), mint az emberi elme ruganyosságának felfénylő példái. Melyek olvas-tán újólág az olvasó megtévesztésének, félrevezetésének, a valóság meghamisításának gondolom életrajzi adatát, miszerint decemberben immár a nyolcvan-kettedik évét töltötte volna be... (2018. január 18.)

Mégis?

Szép az idő, irány a kert, rendben minden – két szál árva hóvirág a tuják tövében. És fentről mintha Isten nézné őket... (2018. január 28.)

Kortársunk: Vörösmarty

Legmaibb költőink egyike Vörösmarty Mihály. Aligha van ugyanis, ami napjainkat, illetve világunkat pontosabban jellemezné, mondaná, leképezné, mint Vörösmarty *Az emberekjének* szekpszise. Igaz, XIX. századi nemzeti romantikánk nagy költőjének hangját mímeli, de minden szavával a 2018-as tavaszi választások előtti s utáni Magyarországot festi, ám ha tágabbra nyitjuk szemünket, minden szava érvényes szélesebb (világ)perspektívában is. Mintha nem is telt volna el több mint százhetven esztendő a vers megírásától, mintha ma is ugyanott tartana az ember – e „sárkányfogvetemény” –, mint egy és háromnegyed évszázaddal ezelőtt. Ment-e hát előbbre a világ (s nemcsak a könyvek által) ez öt-hat – legalábbis a szó mai jelentése szerint öt-hat – emberöltő alatt? A világ... bizonyos értelemben, nehéz lenne tagadni... De az ember? „Nincsen remény” – ismételési versében szinte eszelős monotonáival a költő...

Tegyünk szívünkre a kezünket: van?

Igaz, ha szívünkre tudnánk tenni, talán még lenne. Ha még tudnánk, hol (volt?) a szívünk... De mindenütt csak „Ész és rossz akarat” „Istentelen frigyét” látni magunk körül... S az ember? „Őrült sár.” „Sárkányfogvetemény...” Ki „fáj a földnek”...

Aligha tagadhatni: mai költőink közt Vörösmarty a legmaibbak egyike. Aki még mindig látni tudja (s meri), amit mi már – önhittségünkben – nem, s ellentétben velünk, szembenézni is bátor vele...

S velünk... (2018. február 23.)

Újra

Az embernek tulajdonképpen egy a dolga a földön. Kérdezni. Rákérdezni a dolgokra, az őt körülvevő világra, saját magára. De egyáltalán nem biztos, hogy jól tesszük fel kérdéseinket. Baudrillard-nál olvasom: „Katasztrófát jövendőlni hihetetlenül banális. Sokkal eredetibb lépés feltételezni, hogy az már bekövetkezett.” Az elsőből ugyanis nem következik semmi, s nem tudunk elmozdulni semerre, sehova. De ha ráébredünk (vagy megkockáztatjuk), hogy a katasztrófa már bekövetkezett, az egy csomó (új) utat nyit előttünk. Előre is, hátrafelé is. És elkezdhetjük újrakonstruálni a világunkat... (2018. február 23.)

Valamit a hitről...

Amikor Borsos Miklósnak, elmúlt századunk kimagasló magyar szobrászának feltették a kérdést, hogy „Milyen Isten-kép él benne”, azt felelte: semmilyen. Mert „Véges lény nem láthat végtelent”. Jeleket ugyan használhat a megragadására, ábrázolására, s ilyen jelei neki is vannak rá, de igazából mindig csak akkor jut eszébe, ha baj éri őt s a szeretteit, vagy, mondja, „ha olyan valami kerül ki műhelyemből, amit [...] képességeimen túli erők szolgálatában hoztam létre”. Hiszen amikor az emberi segítség „gyengének” bizonyul valamihez, „mi marad a lélek erejének”? S Borsos válasza: „Az Isten.” Mert végső soron „Bele kell nyugodnunk, hogy magunk nem szabadulhatunk tetteinktől, feloldást magunk nem adhatunk, lelkünket fölfoghatatlan hatalom kíséri. Tetteinket ezért úgy kell végigvinnünk, hogy a világ létező részének olyan részei vagyunk, ami egyszeri és eljutott a lét forrásainak felismeréséhez, vagyis a törvényhez, hitben és tudományban, anyagi és szellemi vonatkozásban, tehát isteni, szellemi tartalmakat hordozunk.”

Igen ám, csakhogya az e negyven évvel ezelőtti szavak óta eltelt idő – s főleg az utóbbi egy-két évtized – mintha azt igazolná, hogy a „lét forrásai” közül az ember egyre inkább kezdi feladni a hitet és a szellemi vonatkozásokat, azaz önnönmaga isteni lényegét. Amivel viszont már nem biztos, hogy nem fordul

önmaga ellen, s mely folyamat végén nem biztos, hogy továbbra is méltó lesz még az 'ember' névre... (2018. február 25.)

Séta 1.

Délutáni séta Zsuzsával, Annával, Lengyár utcai újgazdag porták, villák, paloták – még nem jártam erre, mióta fölépült ez az utcator; nem gondoltam volna, hogy ilyen része is van derék városkámnak. Az én időmben, amikor még itt laktam a Kelet lakótelepi Malom utcában, negyven éve, itt még kenderföldek voltak (nem is értem most, miért Lengyár u., vagy én tévednék, s rosszul emlékeznék, és nem is kender-, hanem lenföldek?). Hol voltak ehhez képest a kiemelt helyi s járási pártelvtársak, ósdi nómenklarikatúránk – bár még számos emberarcot is ismertem köztük – családi házai?! Húsz-harminc éves uralmuk alatt is szinte csak kunyhók derék demokreatúránk ez újgazdag dizájnjához, pompózus hivalkodásához képest. S köztük és köztem? A közelükbe se juthatok, mintha ők nem is ebben a világban már. Vagy már én nem ebben. És anyagiakban is minimum száz évre tőlük el. Illetve rosszul mondtam. El sem tudtam képzelni soha, a képzeletem múlta felül mindig is, hogy egy-két évtized alatt össze lehet(ett volna) hordani ennyit. Túl szegényes (szerény?) ehhez az én fantáziám! De még csak azt elképzelnem is gond, mi szükség – a szükségesen túl – ennyire. Szegény lányaim! Hogy épp egy ilyen fantáziátlan atyával verte meg őket a sors! (2018. február 25.)

Séta 2.

Du. nagy, lelket s testet erősítő séta városkám ritkán járt részein, melyek anynyira kiesnek megszokott útvonalaimból, hogy néha egy-egy pillanatra elcsodálkoztam: még mindig Dunaszerdahelyen vagyok? Ez is Szerdahely? Itt is szerdahelyiek élnek? Valaha pedig, egy elmúlt időben és világban, az otthonosság érzése töltött el a város bármelyik zegében, zugában, szegletében (igaz, fele ekkora ha volt); de ma? Bár valószínűleg nem is a várossal van baj – lehet, magában a létben lettem egyre idegenebb? Valaha a harmóniát kerestem a világgal, s magam ellen lázadtam szüntelen. Ám ahogy napjaim, éveim szaporodásával egyre nagyobb részt hasítottam ki belőle magamnak, úgy szorultam ki belőle mégis napra nap? Az ember egyszer rájön, rossz helyen kereste a harmóniát? Bár ez most nem zavar. Mert a megmozgatott test hálás, s a lélek is szabad(abb). Milyen kevéssel is beérheti az ember?! Ám lehet, ez a több. Ha az ember elfordítja arcát a világ diszharmóniájától. S magában keresi a harmóniát... (2018. február 26.)

Sodrásban

Véletlen rákapcsolás Gaál István *Sodrásban*jára, s hosszabb időre le is ragadtam a filmnél. Anno már láttam nem is egyszer, de a film most is magánál tart, hatása most is erős. Bár a rendezői hatáskeltések kissé direkttek, nem annyira, hogy a következő kép, képsor, jelenet el ne feledtetné ezeket. Ami pedig az operatőri munkát illeti, Sára Sándor fekete-fehér remeklése ez a film, képei egyszerűen odakötik az embert a mozivásznonhoz (ill. ezúttal a televízió képernyőjéhez). Rá teljes mértékben illik – illett már ekkor is – a 'fényíró' megjelölés. S nem maradnak el tőle – képeinek ellenpontozottságától – Szöllősy András zenéjének kontrapunktjai sem; egyszerűen marokra fogják az ember agyát, aki ha nem ismerné a történetet, s ha nem is látná a filmet, a zenéből, a hanghatásokból akkor is pontosan kiolvashatná a drámát, a tragédiát. (2018. március 30.)

Háború

A Svéd Akadémia bejelentette, hogy az idén nem ítélik oda – a körülötte kelt zaklatási meg kiszivárogtatási botrányok miatti kilépések következtében, tekintve, hogy ezzel a testület, mondjuk úgy, elvesztette integritását – az irodalmi Nobel-díjat. Ilyesmire a díj történetében eddig hétszer – 1914-ben, 1918-ban, 1935-ben, 1940-ben, 1941-ben, 1942-ben és 1943-ban, tehát túlnyomóan a háborús években – került sor. A mostani eset is újabb bizonyíték rá, hogy a világban háború folyik? Ha – sok területen – ideológiai háború is (a valóságos háborúk mellett), de ki tagadhatná, hogy háborús világban élünk (újból)? S ez már meszsze sem a hidegh... A helyzet ugyanis egyre forróbb... (2018. május 4.)

Mintha játszana

Az imént olvastam egy remek, szinte hibátlan novellát (*Az alkoholista, aki elfelejt inni*). Szerzőjének, Döme Barbarának eddig nevét sem hallottam, s utánanézve a neten, látom, nem is annyira fiatal már, még nagylányaimnál, Katiéknál is idősebb (1973): a negyvenötöt tölti az idén. El kell ismernem, ritka – nemcsak manapság, hanem egyáltalán – az ilyen tökéletes szerkezet, jóízű, ám célirányú (s nem öncélú), felszabadult és kifogástalan nyelv, a mesélésnek, történetmondásnak ez az önfeledt (s megint csak nem öncélú) öröme, ahogy a történetindító ötlet (az alkoholista egy reggelre virradva elfelejt inni) azonnal a magasba, reális és irreális határára lendíti a mesét, s egészen az utolsó mondatig meg is tartja ott, miközben a kimódoltságnak (s akartságnak) a leghalványabb jelét sem tapasztalni a szövegben (szövegen?). Azaz a szerző úgy marad belül a történetén, hogy már az első pillanatban eltávolodott tőle, s külső szemlélőként nézi azt, a reális az irreális felé, a mesevilág – vagy még inkább egy mítoszi

erőtér – felé mozdul el, miközben a történet változatlanul értelmezhető marad realitásként is (kicsit dél-amerikai mintára persze, s karámunkból meg számomra kicsit Kovács Magda vagy Mikola Anikó novelláit is megidézve, bár látomásossága az övékéénél kevésbé terheli meg a szövegét, amit persze sem előnyének, sem hátrányának nem tekinthetünk, sokkal inkább a másságát adja ez). Röviden, Döme Barbara novellája olyan, mintha játszana velünk, noha nagyon is komolyan vesz, s egzisztenciálisan fontos dolgokkal szembesít bennünket; s mintha írásában a szerző is játszana a novellájával, ami ha így is volna, akkor haláljáték ez. Aki pedig egyetlen rövidke novellában tudja ezeket, az tudhat mást is, vagyis *Az alkoholista, aki elfelejtett inni* kíváncsivá tesz az író(nő) egyéb műveire is (mindjárt pl. a novellája és a 2013-as első kötete címe – *A nagy-mama, aki elfelejtett meghalni* – közti hasonlóság okára is). Szóval, Döme Barbara – csak nehogyan elfelejtsem... mert ez a mostani novellája mindenképpen érdemesnek teszi magát s őt (is) arra, hogy ne felejtsem el. (2018. május 19.)

Reklám

Robert de Niro ki nem állhatja Donald Trumpot, ezért a világon mindenütt kitiltotta éttermeiből – olvastam a *The Times* internetes portálon. Hiába, a reklám- (örület) nem ismer határokat... Ezek után már csak az hiányzik, hogy valamely étterem Trump-szelet néven szolgálja fel a rántott sertéskarajt, hogy mindenki – aki nincs kibékülve az amerikai elnökkel – jól megszurkodhassa a villájával... (2018. május 24.)

Hol a fényesség

Mindkét szememen elvégzett szürkehályog-műtéteim közelében talán nem is lehetett volna időszerűbb (s érvényesebb) véletlen rátalálásom ennél a Székely Magda-négysorosnál:

Hályog

Ha hályog nőtt a szememen
hasítsd le róla istenem
hadd lássam újra aki voltál
hol a fényesség hol az oltár

S még mindig ő. Szakmai közvélekedés szerint (s talán az olvasók szerint is), aligha lehetséges Vladimír Holan verseinek adekvátabb fordítása nyelvünkön Székely Magdáéinál. S bár nem feltétlenül következik ebből, biztosra veszem, Székely Magda verseinek legpontosabb (cseh) fordításai is Holan tolla alól kerülhettek volna ki. (2018. május 26.)

Zsebben

Gömöri György régi nagy, ám rövidke verse, az *Adalékok a kis népek természetrajzához* akadt kezembe a *Kapu* 1989. áprilisi számából a minap („a kis népek / általában a nagyobbak zsebében üldögélnek / onnan ágálnak s hadonásznak...” etc.). S most, különösen a Trianon-centenárium előestéinek idején is mennyire időszerű! Ráadásul felidézi számomra ez a vers Gergely Ágnes *Szobor* című opusának kegyetlenül pontos (Közép-)Európa-képét is (lásd a *Tárgyak az elsülylyedt hajóból* versfüzérért a *Hajóroncs* című kötetében): „...Sebestyén mester ő, ama Sebastian / [...] Sebestyén, ama közép-európai, / akit el szoktak űzni, meg szoktak vakítani, / akinek mindegy: Tihany, Varsó vagy Stockholm, / ahol megvakítják, ott van otthon...”

De változott-e, változóban van-e valami?

Ha egy kicsit is visszanezék magunk mögé – ugyan, mért higgyem ezt?!

Lenne rá akár parányi okom is? (2018. május 30.)

Mulatság?

Mit is írt jó Pápai Páriz Ferencünk majd háromszázötven esztendővel ezelőtt? „Inkább szeretem, hogy énnékem légyen más mulatságom, mintsem én lennék másnak” (*Békességet magamnak, másoknak*). Az az igazság, hogy már ez sem érdekel túlságosan. Az egyik nem vigasztal, a másik hidegen hagy... (2018. május 30.)

Szabadulás

Régi kijegyzés Tornai Józseftől: „Szükségem van a boldogtalanságra, / homokba rakott acélcsapdára, / a szabadulásért leharapom a lábam...” (*Bartók*). Teli találat, az ember hátán az ilyenektől feláll a szőr. Bár, ami engem illet, nem tudom, szükségem van-e a boldogtalanságra. Honnan is tudhatnám? Hisz ehhez előbb azt kellene tudnom, mi a boldogság... (2018. május 30.)

Bűn

„Aki nagyon akar élni, az sok bűnt követ el...” – villan váratlanul eszembe Bretter György megrázó igazságú *Temetés Zsögödönjéből*. E szerint én már megnyugodhatok, hogy olyan sokat már nem fogok...? (2018. május 30.)

Beszédközpont

Szent-Györgyi Alberttől olvastam valamikor valahol: „...az ember nem azért tud beszélni, mert véletlenül beszédközpontja fejlődött, hanem azért fejlődött beszédközpontja, mert volt mondanivalója.” Ugyan hány költőről mondhatnánk el, hogy (még) nem fejlődött ki a beszédközpontja?!... (2018. május 30.)

Dimenzió

Seneca beszél arról az *Erkölcsei levelekben*, hogy természetesen nem lehet akadály a írásainknak, hogy már előttünk is írtak valamiről, amiről nekünk is szándékunkban áll. Hiszen Ovidiust sem riasztotta el, hogy előtte már Vergilius is megpróbálkozott az Etna leírásával, mint ahogy ők ketten együtt sem „riasztották el” Severus Corneliust ugyanettől... Ezután pedig valami nagyon lényegeset mond: az elődök nemhogy elhalászták volna előlünk mondandóinkat, hanem épp hogy feltárták, amit az adott tárgyban, viszonylatban írunk lehet(ne). „...amit már kitaláltak – így Seneca –, nem áll útjában annak, aki újat akar kitalálni”, sőt e tekintetben „a legutolsó helyzete a legelőnyösebb”. Ami természetesen nagy igazság. A gondolkodás mindig folytatás. Még akkor is, ha valami teljesen újat kezdünk el. Minden azon múlik, mit hogyan folytatunk... Mert a folytatás nem ismétlése, nem tovább mondása, hanem – ellenkezőleg – (új) kezdete valaminek, aminek egy másik tér és idő, a mienk ad új dimenziót... (2018. május 31.)

Freud után

Azt hiszem, Remarque-nál olvastam valahol (valaha), hogy a régi görögöknél még istene volt a márnak és az örömnak Bacchus és/vagy Dionüszosz személyében. Nekünk viszont, mondja, „Freudunk van, kisebbségi komplexusunk és pszichoanalízisünk”. Sőt már pízink is, tenném hozzá gyorsan. Mert azóta a nemzetközi helyzet csak fokozódott. Ugye, Virág elvtárs?¹ (2018. május 31.)

Galsai

Egyszer régen, egy mindenre kíváncsi kérdőív Foglalkozás rovatába Karinthy Ferenc ezt írta be: Karinthy Ferenc. Mondanom se kell, bármi mást írt volna, féligazság lett volna a részéről. E kis történet Galsai Pongrác kapcsán jutott

1 Értsd: Virág elvtárs *A tanúból*.

eszembe, aki egyébként legjelesebb műfajtalankodóink közé tartozott anno, bár mostanában már nem is hogy érdemtelenül keveset emlegetjük a nevét, hanem már eszünkbe sem jut. Pedig... pedig hát... folytathatnám, de talán jobb nem folytatni (akkora kitérőt kellene tennem itt)... Nos, az ő remekművű kis műfajtalankodásait – vegyük csak a *Nézzük a tévét* című könyvecskéjét még 1979-ből (de több mást is vehetnénk tőle) – a legtalálóbban galsaiknak nevezhettük volna el. (Ha igaz ugyanis, hogy a stílus maga az ember, akkor ugyanez miért nem volna elképzelhető műfaj–ember összefüggésében is.) S „műfajtalankodásokról” sem véletlenül beszéltem az imént, hiszen az ő hosszabb-rövidebb szösszenetei, tollfuttatásai leginkább az amőbákhoz hasonlíthatnak: állandóan változtatják az „alakjukat”. Például így: esszét – legalábbis azt hisszük, hogy esszét – kezdünk el olvasni, aztán a második sorban rájövünk, hogy nem is esszé az, amit olvasni kezdtünk, hanem krocki, mígnem a harmadik sornál olyan érzésünk támad, hogy mégsem krockit silabizálgatunk, hanem szabályos tévékritikát, ám a negyedik sornál feltámad bennünk a gyanú, hogy mégsem szabályos tévékritika az, amit olvasunk épp, inkább amolyan glosszaszerűség, de felötlik bennünk még a tárcanovella, a műfajelmélet, az (ön)interjú... s még egy sornyi más műfajelnevezés is, míg rá nem jövünk, hogy Galsai Pongrác szemlézett írásai ezek egyikébe se sorolhatók, de mindegyikük mindegyikből tartalmaz valamit – egyszóval: *galsaik*. Galsai ugyanis látszatra sohasem arról beszél, amiről elkezdett beszélni, ám mire az írásvégi ponthoz (esetleg felkiáltó- vagy kérdőjelhez) ér, akkor derül csak ki, hogy semmi oda nem tartozót nem mondott. Aztán: szenvedélyes egoista és szenvedélyes hipochonder (is), aki másról sem tud beszélni, csak önmagáról, ám a legutolsó írásjelnél végül mindig kiderül, hogy a tárgyról, melyről beszélt, minden lehetőt megtudtunk, ám róla – a beszélőről – alig valamit. Ellentétben számosakkal a mai körülöttünk sereglők közül, akikről – miközben tollukat nádpálcaként suhogtatják (bocsánat, akik billentyűzetüket, laptopjukat használják kézfegyverükként) – minden szükségest és szükségtelenül, csak éppen tárgyukról semmit. Igaz, írásaik, nyelvük, mondataik alapján ők már nem olvassák, nem olvasták őt (sem), bár úgy vélem, mai tévécsinálóink sokjával együtt sürgősen beiratkozhatnának hozzá (is) iskolába... (2018. május 31.)

Önfaggató

Öttől fent, fél hattól a gépnél. Nem élet ez. Nem élet ez így. De hogy lehetne az? Mit kellene másképp? Tudnám-e másképp, vannak-e hozzá eszközeim, képességeim? Vagy teljesen behatárolja mozgásteremet, s ne adj’ isten már képességeimet is anyagi lehetőségeim szükségessége? Persze, tudom, más ennyiből se. Vagyis más így se. Ez azonban nem változtat azon, hogy ne érezzem gátamnak minden területen szabadsághiányomat. Mely már a gondolkodásomat is befolyásolja, beszűkíti. Ám ha változtathatnék, mert azért bizonyos mértékben bi-

zonyosan változtathatnék, akkor sem biztos, hogy már tudnám másképp. Munkaszeretet? Elhivatottság? Fenét! Mi más lenne bennem már mindez, mint személyiségtorzulás?! Mi más, mint testi deformáció is esetleg? Hogy már úgy hozzáidomultak testrészeim, fenekem, derekam, gerincem, nyakam tartása, kezem, hogy már más pózban, mint a számítógép előtt ülve, s a billentyűket verve már kényelmetlen, megterhelő számukra a világ? Ha már gondolkodni sem tudok másként, mint a képernyő fényes szürke síkját bámulva, mint ujjaimat a billentyűzeten gimnasztikáztatva? Mi más ez, ha nem az életképtelenség egy foka, megnyilvánulása?! Önáltatás, megmerevedett énkép? Csak ebben az erős bénaságban lehetek önazonos? Miért lett annyira dogmám az önazonosság? Nem teheti-e boldogabbá, kreatívabbá, gazdagabbá az embert bizonyos mozgó vagy változó identitása, horribile dictu: identitásnélkülisége? Édesapám, ilyen lovat akartam?... Ezért tettem félre s adtam föl minden eredendő képességemet, ami más felé vihetett volna, más életet adhatott volna? Vagy csupán az történt, hogy azzal, amit egynek hittem, elzártam magamtól a sokféleséget? A szilárd, megingathatatlan jellem és határozott identitás tévútjának dogmatikusa lettem? Mit értem el vele?! Dogma és dogma között van-e különbség? Na... ideje föltennem egy újabb kávé... (2018. június 12.)

Főhajtás

Tegnap újból elővettem Peéry Rezsőt, sétálgattam, nézdelődtem, gyalogoltam benne – azért óriási munka lenne még vele, ha nem is kerekíteném ki egységes szerkezetű és részeiben is egységes mélységű monográfiává, hanem a meglevő tanulmányok és -részek egyberendezésével is. De most ez a bejegyzés nem is emiatt kerül ide, hanem mert a hozzá összegyűjtött öt-hat polcnyi anyagomat nézegetve egészen véletlenül kezembe akadt az az 1999. január 8-án postára adott nagyalakú, téglasárga (téglavörös?) boríték is, melyben Szépfalusi István küldött Bécsből Peéryhez kéz- és gépiratos dokumentumokat (többek közt az íróm temetésén elmondott búcsúbeszédének vázlatát). Szépfalusit egyébként már rövidebb a rendszerváltás előtt, 1989-ben megismertem, amikor cseh emigráns és szamizdat irodalomért mentem Bécsbe az egyik, Máriahilferstrasse közeli utcában eldugott könyvesboltba, s mivel a közelben lakott ő is, hozzá is felcsengettem (Monoszlói Dezsőtől kaptam meg a címét, akinél előző este jártam a Fleischmarkt utcában). Később is voltam náluk egyszer-kétszer (a lányaimmal is például, legutoljára pedig nem egészen egy évvel a halála előtt, 1999 decemberének végén, akkori élettársammal), s máig emlékszem, mindig olyan áhitattal léptem be capistrangasséi, könyvekkel, festményekkel, a szabad lélegzésű emberi szellem egyéb relikviáival gazdag, tágas otthonába, mintha szentélybe tettem volna be a lábam, bár az az is volt: a kultúra és a műveltség szentélye (akármennyire is nem szeretem az ilyen fennköltégeket, de akkor még, a szocializmusból érkezve, főleg az első alkalmakkor erősen rajtam volt

– a lelkemen? – annak billoga). S ismertem Szépfalusi István feleségét is, a tüne-
ményes Márta asszonyt is, annak a német nyelvű kötetnek az 1995. május 17-ei,
a Héttorony Kiadó által szervezett budapesti bemutatójáról, melyet ő állított
össze, és fordított a kortárs magyar – bár itt meglehetősen erdélyi súlypontú –
irodalomból, s mely az én Csiki Laci barátomnak ajánlott *Úgy néznének ránk*
című elhíresült verssemel nyílik (*Sie schauten uns an...*). Nézegetem most
a kötet szerzőinek névsorát: Illyés, Csoóri, Sütő, Szilágyi István, Kányádi, Király
Laci, a két Lászlóffy, Markó Béla, Páskándi, Szócs Géza, Tolnai Ottó... s mások
(Szlovákiából Tözsér és Gál Sanyi)... nem mondom, jó volt köztük lenni... s most
is jó bizony... Megerősíti Szépfalusiné Wanner Mártával való ekkori megismer-
kedésem tényét a kötet ajánlása is („A szerzőnek, akivel sajnos most ismerked-
hettem csak meg”), s utána is találkoztunk még néhányszor. Szépfalusi István
hatvankilenc évesen halt meg 2000-ben, Márta asszony nagyjából három évvel
később, azaz annyival élte őt túl, amennyivel fiatalabb volt nála... Mindketten
az evangélikus egyházban szolgálták Istent, aki már életükben keblére ölelte
őket... Hogy most rájuk emlékezem, a Teremtés előtt is fejet hajtok... (2018.
június 12.)

A karikatúra filozófusai...

Régi limjeim, lomjaim között turkálva két elmeserkentő karikatúra a régi *Új
Tükörből* (emlékszik-e még valaki erre a hajdani kitűnő és értékszemléletét te-
kintve is színes és sokrétű, képes kulturális hetilapra az 1980-as évekből?): Mé-
száros Andrásé és Kajáné – mindketten a kor (koruk) élvonalbeli képes króni-
kásai voltak. Nem, nem rajzolgató zszurnaliszták, hanem a vonal filozófusai
(esetenként szociográfusai, pszichológusai stb.), akik legjobb (legszellemesebb)
munkái valóságos bölcséleti esszérajzok, lélektani vagy szociológiai tanulmány-
vázlatok koruk „hőséről”, „hőseiről”, afféle különös antropológusok, akik nagyító
vagy mikroszkóp helyett görbe tükörben nézik vizsgálatuk tárgyát: az embert,
akinek ily módon csupa olyan jellemzőjére mutathatnak rá, melyek az előbbi
eszközökkel egyszerűen megfigyelhetetlenek.

Mészáros előttem levő rajzának pontos társadalmi-lélektani analízise olyan
idegháló-figurákat láttat, akiknek mindegyike – a kiürült kozmoszban – egy-
egy (ideg)gombolyagot tart a kezében, melyet a hozzá legközelebbi alak ideg-
rendszeréből (annak kárára?) építi meg (hozza létre?, kelti életre?) saját magát,
miközben az övét is javában gombolyítja le a maga számára valaki... Persze,
leírásom a rajzhoz képest csak eleve sikertelen kísérlet Mészáros frappáns ka-
rikatúrájának megjelenítésére, mely biztos kezű vonalai kitűnő leleményével (is)
azt a bonyolult kapcsolatrendszert, kapcsolati hálót érzékelteti, mely bennün-
ket, embereket, egymással (a társadalomban) összeköt, illetve mely egymástól
függővé, egymásnak kiszolgáltatottá tesz. Bizony, szociográfia (s lélektan is) ez
a javából, melyben a póre vonal tudós tanulmányok oldalainak tucatjait és mély-

ségeit képes magába sűríteni egy egyetlen pillantásunkkal befogható sík felületen.

S ugyanez mondható el Kaján rajzáról, az Achillesről is, mely a görög mitológiai hős alakját megidézve mond el valami nagyon alapvetőt, valami nagyon súlyosat emberi lényegünkről. Az ő harcos figurája is a semmiben – a kiürült kozmoszban? – áll magányosan, de teljes díszében is esendően és kiszolgáltatottan mindennek, s talán (még) saját magának is... Kaján hőse ugyanis – nem kis rajzoló leleménnyel is – csupa Achilles-sarokból áll! Nincs olyan testrésze – azaz az embernek nincs olyan része –, mondja karikaturistafilozófusunk (pszichológusunk?, antropológusunk?), mely ne a sebezhetőségét demonstrálná. S tulajdonképpen nincs is ennél – az esendőség büszkeségénél (büszke esendőségénél?) – nagyobb abszurditás, mely szemléletesebben vallana az emberi létezés és jelleg (s jellem) lényegéről (kétpólusosságáról, ellentmondásosságáról).

Ecce homo! – így int minket rajzra lendülő ceruzájával (tollával) a (fél)műltből a két karikaturista.

„Ecce...”, csúszik ki a mi szánkban is, s görbe tükrükbe nézve zavartan pillongunk a komor képre, melyet az rólunk nyújtani tud épp... (2018. július 20.)

Valamit a régi időkről s magunkról

Dél tájt óra, másfél kvaterka Luzsicza Lajos Árpád budapesti festő-grafikus barátommal és fotós lányával, Fannival. Ősszel nagy kiállításuk készül itt, Duna-szerdahelyen, a Kortárs Magyar Galériában, és Lajos azt szeretné, ha én nyitnám meg. És azt is szeretné, ha azon minél többen összejönnénk a „régidőkből” úgy, ahogyan azt még a „régidőkben” megszokta. Mert, mint mondja, nagyon hiányoznak neki a régi nagy társaságok, s akik még megvannak belőlük, azok is széttartanak már, s ritka és laza köztük a kapcsolat, ha van egyáltalán valamilyen. Magam mélységesen egyetértek Lajossal, s szépnek tartom az elképzelését... Egyről feledkeznek csak meg: azok a bizonyos régi idők már rég elmúltak, s velük elmúltunk már mi is. Azon kreációk legtöbbszörének ui., akiké az utóbbi két-három évtizedben lettünk (lennünk adatott? sikerült? rendeltetett?), már vajmi kevés közülük van azokhoz a daliákhoz, akiket Lajos még az emlékezetében éltet, s akik, lehet, magukról is azt álmodják, hogy ugyanazok maradtak, akiknek indulni egykor hivatásuk szerencsétetett. De amikor felébrednek... nem értik, kik azok, akik a tükörben még szembenéznek velük... (2018. július 31.)